Bayramlar sırasında dikkat edilmesi gereken sıkı kurallar vardır. Bunlardan birisi BĒL MADGALTI enstrüksiyon metninde ifade edilir. İlgili metin yerinin transkripsiyon ve tercümesi şöyledir:

KUB 13. 2 ay. III[1]

17 DINGIR^{MEŠ}-ia ku-u[(a-p)]í [(e)]-eš-ša-an-zi nu < (*A*-*NA*) > *PA*-*NI* DINGIR^{MEŠ} li-e ku-iš-ki

18 ni-ni-ik-zi *I*-*NA* É. EZEN-ia li-e ku-iš-ki ni-ni-ik-zi

17 tanrılar kutlandığı zaman tanrıların huzurunda hiç kimse

18 (çok fazla içerek) huzursuzluk çıkarmasın ve bayram evinde hiç kimse huzuru bozmasın

Anlaşılan, tanılar için düzenlenen merasimler sırasında meydana gelebilecek herhangi bir huzursuzluğun, böyle bir talimatname ile önlenmesi amaçlanıyordu. Merkezi yönetimin panteonda bulunan tanrı ve tanrıçalar için düzenlediği kült seremonileri, yüksek düzeyde bir organizasyon kabiliyeti ile mümkün olabilirdi. Hitit panteonunu ilgilendiren meselelerde en büyük sorumluluk payı kuşkusuz krala aitti. Bu bakımdan yukarıdaki örnekte de olduğu gibi, kült envanterlerinde kralın teşvikiyle alınmış önlemlere ilişkin bol miktarda veriye rastlamak mümkündür[2]. Hitit kült merasimleri, başkent Hattuša merkezli olarak Hattuša'lı rahiplerin idaresinde gerçekleşiyordu. Özellikle Hitit Orta Krallık Dönemi'nden itibaren Orta Karadeniz Bölgesi'nde bulunan kült merkezleri, zaman zaman Kaška'lı düşman yüzünden Hitit hâkimiyetinden çıkmıştır. Bu nedenle buralarda yer alan kült merkezlerindeki tanrılar ve kültleri başkent Hattuša ve çevresinde emniyetli yerlere taşınmıştır. Böylece bu dönemden itibaren (yak. olarak M.Ö. 1500-1380) büyük bayramların Hattuša ve çevresinde merkezileşme politikası uygulanmıştır[3].

Hitit bayram tasvirlerinin anlatıldığı metinlere göre kral, baş rahip ve dolayısıyla tanrıya en yakın kişiydi. Kutlanması zorunlu olan 170 bayram töreni bulunmakta[4], bu bayramlara kral bizzat başrahip sıfatı ile katılmaktaydı. Kralın yanında, kraliçe, prens ve prensesler, sarayın önde gelen memurları ve kült personeli hazır bulunmaktaydı. Bazı bayramlara zamandan tasarruf edilmesi amacı ile kral,

[1] KUB 13.2 nolu metnin transkripsiyon ve tercümesi için bak. Schuler, 1957: 47, 56.; Süel, 1985: 142; Neu, 196 8: 129 dip. 12 ; krş. Goetze, 1969: 209.
[2] Hazenbos, 2003, 201.
[3] Haas, 1994: 680.
[4] Ünal, 2003: 92.

kraliçe ve prensler ayrı olarak katılmaktaydı. Bazen de kralın seferde veya savaşta olması nedeniyle bayramlar, kraliçe, prens ya da bayramın kutlanacağı şehrin en yüksek rütbeli rahibinin önderliğinde gerçekleşirdi.

Metinlerde kralın bayramlar sırasında giydiği merasim kıyafetleri hakkında da bilgiler mevcuttur. Bir bayram sabahında kral, *halentuwa* evinden çıkar ve "yıkanma evine" giderdi. Orada banyo yaptıktan sonra, ^{TÚG}*kušiši*[5] adı verilen bayram elbisesini giyerdi. Ayrıca metinlerde, beyaz ya da siyah ayakkabılarını giydiği, altın veya gümüş küpelerini taktığı da belirtilmektedir[6].

Genel olarak bir bayram törenini ele aldığımızda[7]: Kral ve kraliçenin tanrılara sunması için hazırlanan yiyecek ve içecekler, kurban edilecek hayvan etleri kral gelmeden önce hazır bulundurulur. Bu sırada aşçılar, asa taşıyıcılar, muhafız kıtası askerleri hazır beklemektedir. Kral ve kraliçe ikamet ettikleri yerden çıkarken, beyler, saray oğlanları ve muhafız kıtası askerleri karşı tarafta hazır durumda dikilirler. Kral'ın kutsal mekâna gitmek üzere hareket ettiği sırada iki saray oğlanı ve bir muhafız kıtası askeri kralın önünden koşarlar, diğerleri kralın arkasından yürürler. Hokkabazlar, kralın önünde ve arkasında müzik aletlerini çalarlar. Dansçılar dans ederler. Yine hokkabazlar ellerini yukarı kaldırarak dönerler ve el çırparak krala eşlik etmeye devam ederler. Kral tapınağa girmeden önce hokkabazlar, dansçılar ve *kita*- rahipleri tapınağa önceden giderek yerlerini alırlar. Kral ve kraliçe tapınağın iç avlusuna girdiklerinde dansöz kralın önünde bir defa döner. İki saray oğlanı kral ve kraliçeye el yıkama suyunu getirirler. Kral ve kraliçe ellerini yıkarlar. Saray oğlanlarının başı havluyu uzatır ve ellerini kurularlar. Kral ve kraliçe tapınağın içine girerler ve tanrının huzurunda bir kez eğilirler. Bu sırada hokkabaz ilahi okur. *Kita* rahibi bağırır. Kral tahta geçer, kraliçe ise iç odaya girer. Aşçıların başı eti getirir ve bir kez tahtın önüne bir kez de tanrının önüne koyar. Aşçı başı daha sonra etten ocağın, tahtın, pencerenin ve eşiğin önüne koyar. Ve krala içki dökme kabını verir. Kendisi ise tahtın önüne, tanrının önüne üç defa içki döker. Yine ocağın, tahtın, pencerenin ve eşiğin önüne içki döker. Kral, ayakta taht tanrısı ve tapınakta kutsanan tanrının şerefine içer. Müzisyenler çalar, hokkabaz ilahiler söyler, şakşakçılar alkışlar ve *kita* rahipleri bağırır. Daha sonra hokkabaz, müzisyenleri, şakşakçıları ve *kita* adamlarını dışarı çıkartır. Kral ve kraliçe otururlar. Saray oğlanlarının başı, altın mızrağın kumaştan kılıfını ve eğri asayı (*lituus*) içeri getirir ve kılıfı krala verir. Eğri asayı ise kralın sağ tarafına koyar. Saray oğlanlarının başı daha sonra altın mızrağı tutarak "*kašmiša*!" diye bağırır. Saray oğlanlarının başı kutsal el yıkama suyunu kral ve kraliçeye verir, onlar ellerini yıkarlar ve kurularlar. Baş garson kutsal masayı içeri

---

[5] Alp, 1948: 301-319.; TÚGkušiši : "Krallık giysisi, kaftan", Ünal, 2007a: 377.

[6] Alp, 1948: 310 vd. ; Kralın rahip kıyafetiyle ilgili Goetze, 1947: 176-185.

[7] Genel olarak bir bayram tasviri için bak. KBo 4.9

taşır. Bu sırada muhafız kıtası askerleri ve saray oğlanları ile saray oğlanlarının başı masanın etrafında koşarlar. Baş garson krala masayı verir. Bu sırada tüm saray oğlanlarının taşımakta oldukları mızrak ve asaları bıraktıkları gözlenir. Diğer taraftan; berber fırından tatlı ekmeği getirir ve prensin önüne koyar. Saray oğlanlarının başı onu parçalar ve prense verir. Prens ekmeği berbere iade eder. Bu sırada aşçılar ve asa taşıyıcılar yerlerini alır. Muhafız kıtası komutanı kralın izniyle müzisyenlerden harplerin yukarı kaldırılmasını söyler. Müzisyenler harpleri ile birlikte kralın huzurunda yerlerini alırlar. *Haliyari* adamları, hokkabazlar, *kita* adamları ve şakşakçılar müzisyenlerin yanında yerlerini alırlar. Aşçılar haşlanmış et getirir ve soğuk eti bölerek dağıtırlar. Asa taşıyıcısı, misafirlerin ve iç odanın önde gelenlerinin önünde yürür ve onlara oturacakları yerleri gösterir. Yemekler dağıtılır ve büyük oturumdakilere (*šalli ašeššar*) *marnuwan* içkisi verilir. Kral bu sırada havluyu fırlatır. Saray oğlanları çömelik ise onlara fırlatır onlar kapar, eğer muhafız kıtası askerleri çömelik ise onlara fırlatır, onlar kaparlar ve havluyu garsonlara verirler. Kral bu sırada gözüyle işaret eder ve berberler yerleri süpürürler. Muhafız kıtası askerleri, saray oğlanlarına "*mišša*!" diye haykırır ve iki saray oğlanı altından bir kap içinde el yıkama suyunu taşırlar. Saray oğlanlarının başı ise havluyu tutar. Kral ve kraliçe ellerini yıkar ve kurular. Baş saki ve saray oğlanlarının başı kral ve kraliçeye *marnuwan* içkisi verirler. Kral ve kraliçe oturarak tanrı için içerler. Harpler çalınır fakat şarkı söylenmez.

AN.TAH.ŠUM bayramının tasvir edildiği anlatımda görüldüğü gibi, kral ve kraliçe henüz kutsal mekâna gelmeden her şey tapınak görevlileri ve saray görevlileri tarafından hazır duruma getirilmekteydi. Belirli bir sıra ve düzen içinde gerçekleşen ayinler sırasında, herhangi bir aksaklığın olmaması için bütün düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Özellikle bütün kült merasimleri sırasında, kral ve kraliçenin ellerini el yıkama suyu ile yıkamaları esnasında suyun muhafız kıtası askerlerince getirilmesi ve havlunun ise saray oğlanlarının başı tarafından verilmesi, bütün görevlerin önceden bir talimatname ile belirlendiğini ve herkesin görevini bildiği anlaşılmaktadır.